

O PROBLEMĂ DE DEONTOLOGIE ȘTIINȚIFICĂ

Mariana ȘENILĂ-VASILIU

s_fusaru@yahoo.com

Abstract: As a matter of Scientific Ethics, the article presents the life and work of biologist George D. Vasiliu in the communist period between 1949, the year when he was arrested by the *Securitate* (the Secret Service of Communist Romania), and 1989, the year of his death, as well as the consequences his arrest had especially on his scientific career. The article also raises the issue of false cooperation, which he and other Romanian scientists in that time had to resort to in order to see their work published and the volumes signed by their real authors.

Pentru a fi bine înțelese chestiunile de ordin moral ce urmează, care nu îl privesc doar pe biologul George D. Vasiliu, ci întreaga știință românească din perioada comunistă, este necesară efectuarea unei bucle biografice la începuturile instalării noului regim politic opresiv în România. În 1949, George D. Vasiliu era una dintre figurile de frunte ale biologiei animale românești. În intervalul 1931, anul obținerii doctoratului – *Magna cum laudae!* – la Facultatea de Științe ale Naturii de la Universitatea din Jena, unde fusese bursier al statului român la recomandarea lui G. Antipa, și anul 1949, de fractură a vieții și carierei sale,

realizase o serie de lucruri importante: teza de doctorat *Die Ceylon Fische aus der Sammlung Plate* ajunsese lucrare de referință pe plan mondial; în 1932 fusese, la hotărârea lui Antipa, numit director al Laboratorului de Hidrobiologie din Constanța; în 1933 scosese, împreună cu Knechtel *Notationes Biologicae*, revista de specialitate, pe care în scurt timp a condus-o singur susținând-o din fonduri personale până în 1947, când noua lege a presei a dus la suspendarea ei; în anul 1937 organizase pavilionul de vânătoare a României la Expoziția Internațională de la Berlin, iar în 1938, pavilionul cinegetic din cadrul Expoziției Naționale de Vânătoare, pentru care a fost decorat cu ordinul Meritul Științific în rang de cavaler; publicase întâiul studiu despre *Rozătoarele din România și combaterea lor* (1937); în 1940 ocupase funcția de director adjunct al Direcției Vânătorii; în 1941, împreună cu C. Dinulescu, luase inițiativa înființării Institutului de Cercetări

Profesorul George V. Vasiliu la masa de lucru.

Piscicole al României, al cărui director a și fost între 1941 și 1949, iar în 1944 a creat Stațiunea Piscicolă Experimentală de la Nucet-Dâmbovița. I se prevedea un viitor strălucit...

În anul 1949, în urma unei delațiuni, a fost arestat, anchetat vreo trei luni în sediul Securității de lângă biserica Cretzulescu, unde erau „depuse” și alte personalități ale vieții publice, politice și științifice românești, printre care și fostul ministru al Sănătății, Costinescu, cu care a împărțit vremelnice celula, după care a „fost vărsat” la închisoarea pentru deținuții de drept comun Văcărești, unde, în așteptarea procesului, a mai stat încă o jumătate de an. Acuzațiile care i se aduceau erau: de „subminarea economiei naționale” (în 1945, lacul de la Cefa nu mai dăduse producția de pește prevăzută), de „pactizarea cu dușmanul”, adică cu Corda (sau Korda), cel care luase în arendă exploatarea piscicolă de la Cefa de lângă Oradea, și, în fine, de „luare de mită” de la acesta, atunci când, în realitate, Corda îi trimisese la București niște bani cu rugămintea de a-i procura nitroglicerina de care, în cazul bolii sale de inimă, avea atâta nevoie. Acuzațiile erau stupide, iar reaua-credință a denunțatorului îi sărise în ochi până și judecătorului care pronunțase verdictul de achitare.

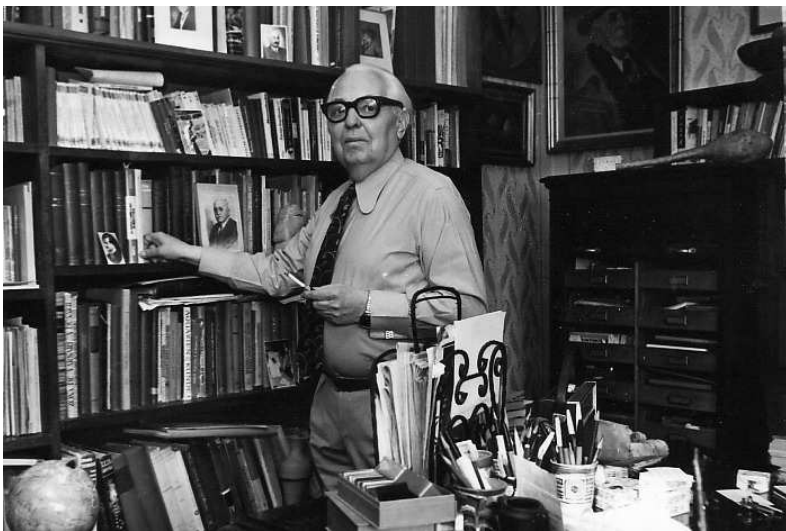
Partea sinistră a acestei lucrături era că la baza delațiunii stătea, așa cum mi-a mărturisit soțul meu, colegul său Aurelian Popescu-Gorj, numele acestuia fiindu-i divulgat chiar de un ofițer arestat între timp pentru deținere de „cocoși” (napoleoni), care a ajuns tocmai unde era închis George D. Vasiliu. Azvârlit în celulă cu șuturi în dos, insul se ridicase ștergându-și calm turul pantalonilor și se prezentase: „Sunt colonelul Kweiler, pe mine m-au arestat pentru «cocoși”, eu scap; spune-mi, dumneata cine ești?” A aflat și după o clipă de gândire i-a spus: „Dosarul dumitale a fost la mine și stai că-ți spun și cine te-a turnat... unul cu nume de... geografie...” „Aurelian Popescu-Gorj, cumva?”.

„Asta e”, a confirmat colonelul Kweiler. După decesul soțului meu, în arhivă am găsit copii după actele procesului: martor al acușării era biologul Aurelian Popescu-Gorj. Actele procesului se află în arhiva George D. Vasiliu, depusă la Muzeul de Științe ale Naturii „Ion Borcea” din Bacău și afirmația poate fi oricând verificată. La sesiunea dedicată lui C. Motaș la Institutul de Biospeologie „Emil Racoviță”, din 1991, după ce mi-am citit comunicarea privind modul în care s-a reușit publicarea unui volum omagial dedicat lui C. Motaș (Bacău, 1981), bazându-mă pe jurnalul soțului meu, în pauză s-a apropiat de mine un ins care s-a prezentat: „Aurelian Popescu-Gorj”. După care, nitam-nisam a început să se scuza că nu el l-a turnat la securitate pe George D. Vasiliu... „Dacă n-ați făcut-o, nu aveți de ce să vă faceți probleme și nici să vă scuzați. Dumnezeu știe mai bine decât noi toți”. După plecarea lui s-a apropiat de mine academicianul Mihai Băcescu, bun prieten cu soțul meu și care, deci, aflase de la el cum stăteau cu adevărat lucrurile. „Ce a vrut de la matala Aurelian Popescu-Gorj?” – m-a întrebat. I-am relatat discuția, la care M. Băcescu a avut un comentariu memorabil: „E cu un picior în groapă și se gândește că există judecata de apoi”.

N-aș fi relatat acest penibil episod dacă el n-ar fi frânt în două evoluția ulterioară a vieții și carierei științifice a lui George D. Vasiliu și dacă acușarea adusă de soțul meu colegului său nu s-ar fi cerut susținută, până la obținerea de la CNSAS a dosarului George D. Vasiliu, barem cu dovezile pe care le aveam la îndemână: mărturia verbală a soțului meu, actele procesului și neobișnuita reacție de apărare spontană, necerută, a celui incriminat. Cine se scuza se acușă...

Achitarea lui George D. Vasiliu nu a însemnat, din păcate, și repunerea lui în drepturi. Nu-i fusese de nici un folos nici protestul subalternilor săi, vreo douăzeci la număr, care îi susțineau nevinovăția și refuzau să ia în seamă acușele care-i fuseseră aduse. Indiferent de rezultat, protestul

adresat „organelor” de atunci dovedește două lucruri: că maladia „dezvăluirilor” și denunțurilor nu-i afectase și pe cei care lucraseră cu el și că onoarea lor era totuși deasupra temerilor de a fi ei înșiși arestați și anchetați, că erau convinși în continuare de probitatea directorului lor, lucru rar în acea perioadă sinistră.

Savantul în biblioteca sa.

Eliberat din închisoare, rămas fără slujbă și fără mijloace de existență, cu dreptul de semnătură suspendat, trăind de pe o zi pe alta din vânzarea bunurilor personale, din mici expediente și mărunte colaborări la reviste de specialitate cinegetico-pescărești, cu articole semnate cu alte nume ori chiar nesemnate – a se vedea *Dicționarul de termeni cinegetici*, redactat de el la începutul anilor '50, dar care a apărut fără autor! – a ajuns în cele din urmă să se „prostituete”, cum obișnuia să spună, adică să lucreze în construcții ca șef de șantier. Cunoștințele dobândite, când a proiectat Institutul de Cercetări Piscicole de la Nucet-Dîmbovița, în

1944, la acea oră cel mai modern și bine dotat din Europa Centrală, când a urmărit îndeaproape ridicarea lui, s-au dovedit de folos în situația critică în care ajunsese. Așa a ajuns să dirijeze construcția turnului de parașutism din București și clădirea Ministerului Industriilor din capitală. Carnetele de pontaj ale muncitorilor, care cuprind și necesarul de materiale pe zile, stau mărturie calvarului lui George D. Vasiliu, dar și al acelei aberații la care regimul comunist a împins un om de știință de talia sa.

* * *

Cel mai grav afectată a fost însă cariera sa științifică. Aflată la tipar în momentul arestării sale, *Bibliografia hidrobiologiei românești* a fost dată la „topit”. În șpalt, cu ultimele corecturi aduse de autor, au supraviețuit „autodafé”-ului doar trei exemplare: unul la autor, altul aflat în proprietatea prietenului său Mihai Băcescu și un al treilea, donat ulterior Bibliotecii Academiei, dar care, între timp, a dispărut. Exemplarul aflat în biblioteca George D. Vasiliu a fost depus, împreună cu întreaga sa arhivă, în anul 1996, la Muzeul de Științe ale Naturii „Ion Borcea” din Bacău. Cu un an înaintea morții sale, intenționa să reia lucrarea și să aducă la zi datele rămase la nivelul anului 1947, dar nu a mai avut nici răgazul și nici puterea să o facă. Astfel, hidrobiologia românească a rămas fără această lucrare fundamentală pe care nu știu de s-ar încumeta altcineva s-o facă din cauza trudei și minuțiozității cercetării pe care o reclamă. Într-o zi, pe când își răscolea biblioteca, dând peste exemplarul respectiv, mi l-a arătat deplângând soarta potrivnică ce l-a împiedicat să-l ducă la bun sfârșit. I-am cerut atunci imperios să scrie pe pagina de titlu avatarurile prin care a trecut *Bibliografia hidrobiologiei românești*, după cum i-am cerut să restituie, în același mod, identitatea autorului *Dicționarului cinegetic*, fără paternitate, apărut în anii '50.

O dată cu apariția în 1957 a volumului *Peștii apelor noastre* sub semnătură proprie, calvarul omului de știință părea să fi luat sfârșit. Între timp fusese angajat ca redactor de rubrică la AGVPS, apoi șef de secție în calitate de biolog la SESDD-Maliuc, altfel zis, fusese expedit la exploatarea stuficolă din Deltă (1960–1962). Dar odată intrat în colimatorul securității, era greu să scapi de „tovarășii” foarte vigilenți care îți dădeau întâlniri și, dacă nu te duceai, te așteptau ei la debarcaderul de la Tulcea. Degeaba invoca el faptul că pierde trenul de București, ei aveau chef de conversație, să afle ce mai e nou prin stufăriș, cum se mai simțea, cu cine mai corespundează din străinătate, ce face fratele său stabilit în Franța etc. Câte o noapte întreagă stăteau „băieții” la taclale...

În anul 1964, s-a îmbolnăvit Gheorghe Gheorghiu-Dej. În echipa de trei medici francezi oncologi chemată pentru consult, se afla fratele lui George D. Vasiliu, medicul Cornel Vasiliu. Știind presiunile, la care era supusă familia sa, în loc de orice altă recompensă, Cornel Vasiliu a cerut ca părinții și frații săi să părăsească țara și să se stabilească în Franța. Promisiunea a fost onorată doar parțial, George D. Vasiliu, după ce vânduse toate bunurile în așteptarea plecării la Paris, unde avea post rezervat la „Musée de l’Homme”, a fost reținut. Hărțuit până la exasperare, a decis să rămână pe loc, adică a făcut involuntar chiar jocul securității. După, concomitent cu funcția de șef de laborator al secției de salmoniculatură al Institutului de Cercetări Forestiere de la București (1965–1968), reușise să obțină și niște ore în Institutul de Învățământ superior Pitești, la catedra de zoologie a vertebratelor. Sperând că astfel va scăpa de supravegherea organelor de securitate, în 1969 s-a mutat la Pitești. Zădărnica speranță, în toamna aceluiași an a fost „convocat” de la sinistrul comandant Constandache, cel care înăbușise rezistența din munții Făgăraș. Alb ca varul, m-a înștiințat, „ca să știi dacă nu mă mai întorc, unde am dispărut”. Până la urmă

s-a lămurit ce vroia Constandache de la el: lista corespondenților săi din străinătate. Toată povestea era legată de faptul că, în 1968, la Editura Alauda a Societății Ornitologice Franceze, lui George D. Vasiliu i se publicase *Systema Avium Romaniae*, pe care acesta o scosese, foaie cu foaie, sub forma unei anonime corespondențe științifice, iar creierul Securității argeșene se gândea dacă nu cumva, pe aceeași filieră științifică, George D. Vasiliu transmitea și alte informații, de ordin politic. Până la urmă, după o discuție oarecare, l-au lăsat să plece. Oricum îl dibuiseră, iar deschiderea corespondenței personale nu era o problemă pentru „băieți”. Ultima întrevvedere „amicală” cu „organele” a avut-o în anul 1988, cu un an înainte de a închide ochii, la o altă delațiune, a unui istoric clujean, la a cărei autoritate se apelase pentru a sprijini publicarea dicționarului *Biologi din România*. Dat fiind că suplicantul era ornitologul ungar, de origine română, Ladislau Kalaber, i se năzărise vigilantului academician că ar fi vorba de o lucrătură subversivă, ungurească și, în consecință, prompt înștiințase organele de securitate. La 80 de ani, George D. Vasiliu tot nu scăpase din lanțul denunțurilor începute în 1949 și încheiate doar o dată cu decesul său.

* * *

Dacă în țară după anul 1949 George D. Vasiliu a avut de înfruntat de toate, de la hărțuirea de către organele de securitate, delațiuni, probleme de existență, suspendarea dreptului de semnătură, refuzul de a i se recunoaște de către Ministerul Învățământului a doctoratului obținut la Jena-deh, cele de la Moscova aveau prioritate – încât au trebuit să intervină academicienii Elie Carafoli și Miron Niculescu în problema echivalării diplomei, imposibilitatea de a publica, fiind nevoit să-și ia „colaboratori” și „coautori” fără operă sau cu una cel puțin discutabilă, pe plan extern a avut parte de recunoaștere internațională unanimă. Citările în tratatele

de specialitate și colaborările erau numeroase în: *Traité de zoologie*, Paris, autor acad. P.P. Grassé; *Handbuch der Naturwissenschaften*, prof. V. Frantz, cel care făcuse parte din comisia de acordare a titlului de doctor în biologie de la Universitatea de la Jena (cap. Acrania); la *Die Meeres Biologie*, unde a colaborat cu fostul său profesor de la Universitate, H. Hertling; la *Marine and fresh Water Fisches of Ceylon*, a lui U. Morno, Cambera Australia; la *Lehrbuch der Paleobotanik* a prof. Mägdefrau de la Tubingen; la *Peltzgewebe, Die Säugetiere Europas* a lui Van der Brink; la *Die Vogel Europas*, cu K. Niethammer, toate apărute în R. F. Germană; la monografia *Lynx*, cu acad. J. Kratochwill etc. Publicarea în Ed. Alauda a Societății Franceze de Ornitologie a volumului *Systema Avium Romaniae*, alegerea sa în Comitetul Internațional de Ornitologie cu ocazia Congresului de la Berlin-Vest, precum și altele confirmă prestigiul de care se bucura înafara granițelor României. În țară, însă....

Ultimii 21 de ani de viață, cei petrecuți împreună, după cum recunoștea el însuși, au fost cei mai fertili sub aspectul redactării unor lucrări fundamentale pentru biologia românească, dar și cei mai umilitori sub aspectul publicării acestora, de fiecare dată fiind nevoit să-și ia, după propria-i spusă, câte un „colaborator în coadă”, acela neavând nici în clin și nici în mână cu redactarea ori vreo altă muncă științifică necesară, singura lui calitate fiind aceea că, prin poziția pe care o ocupa și relațiile care decurgeau din aceasta, putea facilita publicarea lucrării respective. De n-ar fi procedat astfel, lucrările ar fi rămas netipărite cu deceniile, așa cum s-a întâmplat cu dicționarul *Biologi din România*, care, cu toate că avea avizul comisiei de specialitate al Academiei semnat de academicienii Radu Codreanu, Mihai Băcescu, Mihail Ionescu, Vasile Radu și Ludovic Rudescu, a trebuit să aștepte 24 de ani pentru a fi tipărit, chiar și atunci (în 2001), în condiții precare și cu multe gre-

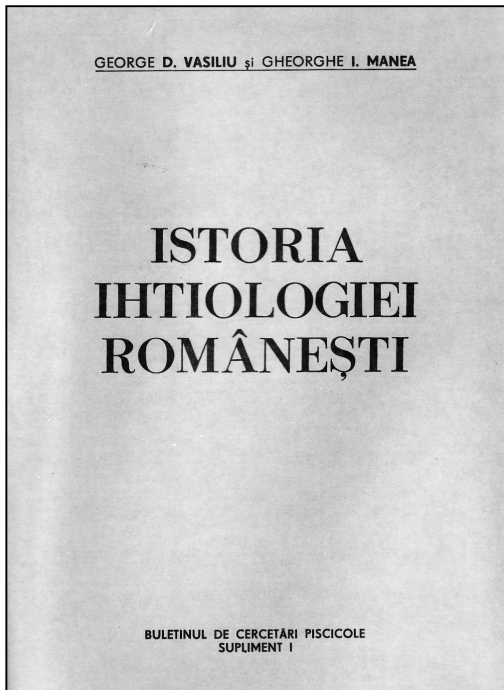
șeli de culegere. Ori să nu fie publicate niciodată, existând riscul de a se îngropa în vreo arhivă, ori de a fi însușite de alte persoane interesate. În arhiva Muzeului de Științe ale Naturii „Ion Borcea” de la Bacău, două lucrări de mari proporții (circa o mie de pagini fiecare), *Vertebratele României*, cu nomenclatorul în 14 limbi, și *Mamiferele lumii*, redactate cu doi ani înainte de a muri, așteaptă și ele de peste două decenii publicarea. Recent, am înaintat un memoriu academicianului Ionel Haiduc, președintele Academiei Române, spre a fi preluate în vederea publicării de către Editura Academiei. La începutul anilor 1990 am făcut o ofertă în acest sens, dar am fost refuzată din rațiuni financiare: „N-avem bani!”. Tipărirea *Vertebratelor României* și *Mamiferele lumii* ar însemna nu doar o reparație morală, oricum tardivă, adusă lui George D. Vasiliu, ci și înzestrarea biologiei românești cu armele necesare intrării în competiția internațională și ocuparea locului de drept pe care îl merită. Iarăși, republicarea în condiții optime a dicționarului *Biologi din România*, ar facilita, prin aparatul bibliografic, intrarea biologiei românești, a celor 1038 de biologi români, în atenția mondială. Întârzierile în luarea unor decizii în acest sens, decalajul de timp care apare – în 24 de ani, de exemplu, biologii români n-au stat cu mâinile în sân, ei au publicat alte și alte lucrări care, din păcate, lipsesc din lista lor de activitate –, toate acestea duc la inestimabile pagube aduse biologiei din țara noastră. Iar alți oameni de știință, care să aibă puterea de muncă și meticulozitatea lui George D. Vasiliu, nu vor apărea prea curând. Poate s-ar cuveni publicată și *Bibliografia hidrobiologiei românești* așa cum a rămas ea la nivelul anului 1947, căci o alta din câte știu eu nu există; poate că tipărirea ei va da imbold unui alt om de știință care s-o aducă la zi.

* * *

În anul 1990, când au fost luate în discuție lucrările de biologie care urmau să fie premiate de către Academia

Română, printre propunerile făcute s-a aflat *Istoria ihtiologiei românești*, întâia de acest gen publicată vreodată la noi. Lucrarea a fost respinsă de la premiere, nu pe criteriile științifice, ci pentru că autorul ei *de facto*, George D. Vasiliu, îl avusese colaborator pe Gh. I. Manea, un biolog școlit la Moscova, care păstrase toate ticurile educației comuniste și care se convertise într-un fervent activist al regimului ceaușist. Asta cu toate că toată lumea știa că adevăratul autor al lucrării este George D. Vasiliu, aportul lui Manea limitându-se la facilitarea publicării volumului datorită relațiilor de care dispunea pe linie de partid.

Situația nu era un accident singular. În anul 1968, sub egida Muzeului de Științe ale Naturii din Bacău apăruse o altă lucrare, redactată de la **A** la **Z** tot de George D. Vasiliu, *Fauna vertebratica României*, avându-l drept colaborator pe C. Șova, directorul de atunci al muzeului băcăuan. Dar în lumea biologilor, toți știau că adevăratul autor al lucrării era același George D. Vasiliu. Cu două și chiar mai multe lucrări publicate după același tipic, nu se mai poate vorbi de un accident, ci de un sistem oneros, de

Coperta volumului
„Istoria ihtiologiei românești”

atribuire a paternității lucrărilor științifice la doi autori, din care unul făptuiește, iar celălalt, fără a face cel mai mic efort, beneficiază de uzufructul moral și științific al lucrării. De aceea, nu i se poate imputa Academiei Române refuzul de premiere al *Istoriei ihtiologiei românești*, argumentele celor care s-au opus fiind până la un punct îndreptățite. Dar nu se poate trece cu vederea nici tragicul divorț dintre logică și adevăr, când logica, întâia obligată să slujească adevărul se îndepărtează de acesta și-l trădează. La Academia Română, în acel an a învins logica, iar adevărul a continuat să umble cu capul spart...

Evenimentul din 1990 ridică însă o gravă problemă de deontologie: separarea, barem în ceasul al doisprezecelea a adevărului de minciună și a autorului de „colaboratorul” ocazional și venal. Căci dacă astăzi se mai știe care sunt adevărații autori ai unor lucrări și cine sunt „colaboratorii”, în cel mult douăzeci de ani acest lucru nu va mai fi cunoscut, iar inșii lipsiți de scrupule care și-au însușit truda și inteligența altora, vor continua să profite de beneficii nemeritate. Chestiunea are un aspect moral, dar și unul științific, de care istoria științelor în România celor 45 de ani de comunism și fraudă intelectuală vor trebui să tină cont. Dacă se restituie, *in integrum* proprietăți și valori imobiliare, de ce nu s-ar restitui, tot *in integrum* și proprietatea intelectuală? De ce să nu se facă și în știință curățenie și ordine?

Când Academia Română a refuzat premiarea *Istoriei ihtiologiei românești*, a dat semn că percepe pericolul care paște știința, punându-l la egalitate pe truditore și pe cel care i-a parazitat munca. Era un început, dar unul stângaci și argumentat insuficient, în care logica le-a jucat feste celor din comisia de premiere, ceea ce dovedește cât de dificilă este despărțirea apelor.

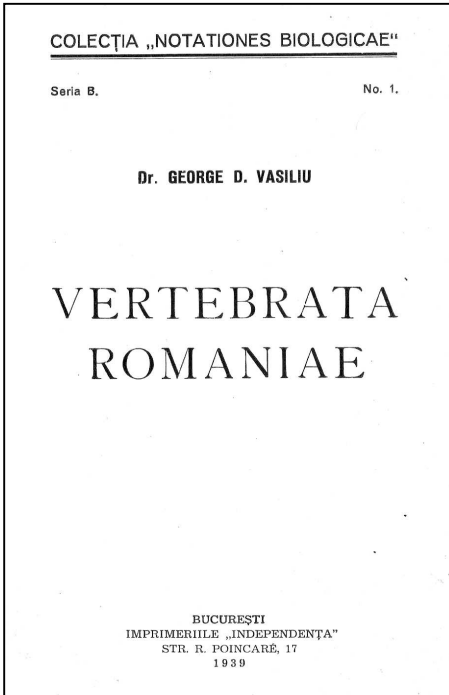
Complicată, dar nu imposibil de realizat, curățarea lucrărilor științifice de „colaboratori” se poate baza pe un

model matematic simplu, în care s-ar căuta autorul mai multor lucrări – devenit numitor comun – și relația în care se află el cu „colaboratorii”. Căci dacă numele adevăratului autor va rămâne în toate cazurile constant, cel al „colaboratorilor” e variabil. De exemplu, George D. Vasiliu și... H. Almășan, C. Șova, Gh. Manea etc.; numitorul comun al tuturor acestor lucrări este George D. Vasiliu, de unde rezultă că adevăratul lor autor e George D. Vasiliu.

O altă metodă s-ar baza pe numărarea citărilor bibliografice ale autorului și „colaboratorului”, raportarea lor una la cealaltă. Se ia, de exemplu, *Fauna vertebratica Romaniae*, autori – deocamdată G. D. Vasiliu și C. Șova. La numărarea, pe clase, a lucrărilor proprii care figurează în bibliografie, situația este următoarea: *Cyclosomata*, *Chondrichthyes*, *Pisces*: G. D. Vasiliu – 41, C. Șova – 0; *Amphibia*: G. D. Vasiliu – 1, C. Șova – 2, din care una în colaborare; *Reptilia*: G. D. Vasiliu – 1, C. Șova – 0; *Aves*: G. D. Vasiliu – 13, C. Șova – 1, tot în colaborare; *Mamalia*: G. D. Vasiliu – 21, C. Șova – 0, în colaborare. Total titluri citate: G. D. Vasiliu – 77, C. Șova – 3, din care două în colaborare sau... „colaborare”. Raport: 77 la 3. Logic, dar și adevărat, rezultă că autorul lucrării este G. D. Vasiliu, iar C. Șova, bizuindu-se pe poziția sa de director al muzeu-

„Fauna vertebratica Romaniae (Index)”

Coperta volumului
„*Vertebrata Romaniaae*”

lui băcăuan doar a profitat, speculând posibilitățile de publicare. De departe se vede, după stilul de redactare și calitatea ei, că lucrarea îi aparține lui G. D. Vasiliu, care mai publicase în anul 1939 un studiu cu titlu asemănător, *Vertebrata Romaniaae* (col. *Notationes Biologicae*).

Ce se întâmplă însă când fostul „colaborator” nu mai este acceptat și a doua oară? Refuzat, frustrat, el se răzbună, reclamând furibund la Comitetul Central, la Securitate – iată un drum bine

cunoscut, din păcate, de mulți nevolnici –, mai peste tot pe unde poate face valuri și influența în rău apariția lucrării. A fost cazul dicționarului bio-bibliografic *Biologi din România*, împiedicat să apară ca urmare a delațiunii fostului „colaborator”, neluat de astă dată în seamă. Acuzele sale? George D. Vasiliu a inclus în dicționar oameni de știință „fugiți” din țară – precum Botoșeneanu – sau „reacționari” – precum soția preotului Calciu-Dumitreasa. Deși lucrarea, cu avizul comisiei de specialitate a Academiei Române, avea celebrul BT (bun de tipar), deși se tipăriseră deja cca. 150 de pagini, a fost oprită de la publicare. Și, de n-ar fi căzut regimul comunist, poate și astăzi ar zăcea în arhivă, precum

Vertebratele României și Mamiferele lumii. Chiar și cu mari carențe, lucrarea a putut fi publicată în volum abia după 24 de ani și asta doar datorită fostului director al muzeului băcăuan, Neculai Barabaș, care nu s-a gândit nicio clipă să se treacă drept „coautor”... Cât despre C. Șova, fostul „coautor”, el a dovedit cu prisosință cu cine colabora în realitate.

În alte situații lucrurile sunt mai complicate, așa cum e cazul *Istoriei ihtiologiei românești*, dar urmele „colaborării” sunt decelabile oricum, pentru un ochi avizat. Numărul titlurilor citate la bibliografie nu sunt de folos, căci „colaboratorul” a fost cândva harnic și strângător, citându-și toate lucrările, articolele, inclusiv cele de popularizare, stadiile de documentare petrecute în țările din lagărul comunist și congresele din Occident, la care nu prea se știe dacă a fost invitat sau trimis și la care pare-se a participat mai mult ca spectator din moment ce pe lista de lucrări publicate din respectivii ani lipsește orice specificare în acest sens. În schimb, în 1981, la Academia ... „Ștefan Gheorghiu”, cea a activiștilor de partid, lui Gh. I. Manea îi apare, în ton cu indicațiile de sus, *Noua ordine internațională și resursele mărilor și oceanelor*, o broșură de 34 de pagini.

În timp ce Gh. I. Manea participa la congresele de la Basel-Elveția, Londra-Anglia, Berlin-Vest, Germania și Stockholm-Suedia, George D. Vasiliu, ținut sub obroc și atentă supraveghere, stătea acasă, dar publica în străinătate, recte în Occident. Abia în anul 1977 i s-a îngăduit să participe la Congresul de Ornitologie din Berlin-Vest și la cel de la Lille, dar atunci am rămas eu ostatică în țară, știindu-se bine că în această situație se va înapoia. A fost prima și ultima lui ieșire din România Socialistă după anul 1944, deși în intervalul de 33 de ani scurși a primit nenumărate invitații, nominale, la diverse congrese internaționale, invitații care au continuat să vină și după decesul său, ultima sosind în 2004. După 1989,

neștiindu-se că a decedat, au sosit din Germania invitații de publicare a unor lucrări personale, la edituri de prestigiu. Din păcate, răgazul său de viață se încheiase. A închis ochii cu tragicul sentiment al zădărniceii din moment ce nici măcar lucrarea sa de suflet, *Biologi din România*, nu putuse apărea în țară...

Chiar bine camuflete sub ploaia de titluri, cu care se etalează „coautorul”, diferența calitativă dintre adevăratul autor al *Istoriei ihtiologiei românești*, George D. Vasiliu și „colaboratorul” său Gh. I. Manea sare în ochi. Lumea știe adevărul, dar tace. Tace și când se discută eventuala premiere de către Academie a volumului și tot pe tăcute premiarea este refuzată. Dacă se vociferează cu jumătate de glas împotriva „colaborării” cu Gh. I. Manea, soi de „colaborare” acceptată tot în mod tacit înainte de 1989, de o luare fermă de atitudine nici vorbă. Nimeni nu îndrăznește să protesteze, așa că lucrurile rămân *statu quo*. Teama de a nu fi dați în judecată chiar de către poltroni și agresivitatea acestora, au făcut ravagii în mediul politic românesc post 1989, iar în știință lucrurile n-au stat altfel. Înainte și după 1989 lucrurile au rămas bătute în cuie și fraudă consfințită prin cuvântul tipărit. Cam așa stă și povestea cu *Istoria ihtiologiei românești*, de care numele lui Gh. I. Manea va rămâne lipit „ca marca de scrisoare”, atunci, acum și în veac dacă nu se va face ceva. Iar George D. Vasiliu rămâne cu stigmatul „colaborării” cu Gh. I. Manea, deși, dacă nu și l-ar fi luat „colaborator”, lucrarea n-ar fi fost publicată. Compromisul la care a fost obligat George D. Vasiliu, nu o dată, ci de mai multe ori, nu s-ar fi făcut din motive oportuniste, de interes personal, – niciodată n-a avut vreun folos, ci doar mari cheltuieli –, ci în interesul științei biologice românești. Cel care n-a fost obligat la compromisuri în perioada comunistă să ia piatra și să lovească.

Dacă la redactarea *Istoriei ihtiologiei românești* Gh. I. Manea nu a avut niciun aport, ea făcându-se integral

de George D. Vasiliu – în calitate de adevărată colaboratoare a soțului meu știu prea bine ce s-a petrecut și în ce condiții a fost concepută această lucrare –, în schimb a fost foarte vigilent din punct de vedere politic: neîntrebat introduce poza „tovarășului” în fruntea op-ului cu profil ihtiologic, îl citează la încheiere pe Ceaușescu ca inițiator și îndrumător la elaborarea noii legi piscicole, pe poșeta interioară a supracopertei unui număr de exemplare legate, care aveau drept evidentă destinație și dedicație din partea „colaboratorului” cabinetul 2, adică pe „tovarășa”, o citează ca mare specialistă în piscicultură pe... Elena Ceaușescu. Lasă că și cumnata ei, Elena Bărbulescu, devenise peste noapte coordonatoare a unui film documentar istoric despre peceti medievale și mare specialistă în entomologie, recte în fluturi. Ca să nu se mai pomenească și de celebra lucrare în chimie organică, despre „polimeri”, a cărei autoare era analfabeta Elena Ceaușescu.

Gh. I. Manea, ductil și oportunist, știa prea bine care era punctul sensibil al cuplului de tristă amintire și îl specula. Din acest punct de vedere, *Istoria ihtiologiei românești* de a cărei publicare George D. Vasiliu, în vârstă și bolnav (în chiar ziua predării dactilogramei lucrării a intrat în spital, suferind o majoră intervenție chirurgicală), aflat în provincie, la două ceasuri de mers cu mașina (pe care n-o avea!) de capitală, nu se mai putea ocupa, i-a venit ca o mânășă lui Gh. I. Manea, volumul ajungând la cheremul său. Singura lui „contribuție” a fost introducerea, în capitolul III al volumului intitulat *Mic dicționar bio-bibliografic al unor cercetători care s-au ocupat de ihtiofauna României*, a inginerului piscicol Vasile Voican, pe o pagină NENUMEROTATĂ (!) între paginile 272 și 273, fără știrea lui George D. Vasiliu... Volumul a apărut cu aceste „contribuții” de tehnoeditare ale lui Gh. I. Manea. La descoperirea lor, obosit sufletește peste poate și bolnav, soțul meu n-a mai avut puterea decât să ridice a lehamite din umeri. Citindu-mi reproșul mut din priviri, mi-a

spus cu amărăciune: „Ce era să fac? Dacă nu-l luam pe ăsta în coadă, *Istoria ihtiologiei românești* n-ar fi apărut. Ce era mai important: să apară volumul ori să renunț la «colaborare»?”

Oare de câte ori, în cei 45 de ani de comunism, oamenii de știință nu și-au pus această întrebare? Fiecare domeniu științific de la noi și, nu numai, a fost contaminat de „colaboratorii” de ieri, care au rămas și azi, tot „colaboratori”. În condițiile de dinainte de 1989, dacă omul de știință nu avea spate tare și mai era și vulnerabil din punct de vedere politic, altă soluție decât cea a „colaborării”, a coautorlăcului nu avea. Compromisul, vexant pentru adevăratul autor și cu urmări dintre cele mai imprevizibile în viitor, după câte se vede, era singura cale de a-și publica acele cărți la care trudise, neplătit, câte 12 ore pe zi. Dacă pactul cu diavolul nu era acceptat, publicarea lucrării se amâna *sine die*, așa cum s-a întâmplat cu *Biologi din România*. Deși era o lucrare cheie pentru biologia românească; deși, așa cum spunea acad. F. Pora în prefața ei scrisă în 1976, era cartea de vizită a biologiei românești „arătând lumii întregi care este contribuția la tezaurul cunoașterii în lume”, publicarea ei a fost întârziată cu 24 de ani. Iar dacă regimul comunist, cu ideologia și năravurile, ce au decurs din acestea, ar fi persistat, probabil n-ar mai fi văzut niciodată lumina tiparului.

Ceea ce este astăzi biologia românească s-a plămădit *prin și pe* truda, entuziasmul și idealismul unor înaintași care au avut de înfruntat nu doar dificultățile pe care cercetarea științifică le presupune, ci și un regim politic aberant și opresiv care a înțeles să promoveze mai degrabă nulitățile clientelare decât adevăratele valori, acestea din urmă fiind nevoite să înghită umilința de a se asocia, vrând-nevrând, cu cei dintâi pentru a-și vedea tipărite lucrările. Despărțirea albului de negru, a binelui de rău și a adevărului de minciună, iată problema morală care stă în fața societății românești, în general, și a științei, în special. Această problemă deontolo-

gică nu suferă amânare și nici îngăduință, urmările ei nocive asupra istoriei științei fiind previzibile, ducând inevitabil la mistificări de care vor profita cei care au fraudat adevărul. Întâia poruncă cerească a fost „Să se facă lumină!” Același îndemn e valabil și pentru știința românească.